

Kohti ympäristösosiaalipolitiikkaa

Tuuli Hirvilammi: *YTM, jatko-opiskelija, yhteiskuntapolitiikan laitos, Helsingin yliopisto*
tuuli.hirvilammi@helsinki.fi

Janus vol. 17 (3) 2009, 269–277

Luonnonympäristö kytkeytyy monin tavoin yhteiskuntaan ja sosiaalipolitiikan toimintaedellytyksiin. Ilmastonmuutoksen ympäristövaikutukset ja niiden hillitsemisen edellyttämät päästövähennykset merkitsevät suuria haasteita nykyiselle, aineelliseen kasvuun perustuvalla hyvinvointimallille. Puheenvuoroni¹ tarkoituksena on osoittaa, miten sosiaalipolitiikan tutkimuksessa ja sosiaali- ja terveysturvan käytännöissä ei enää voida ohittaa ympäristökysymyksiä ja erityisesti ilmastonmuutoksen ja sen torjumisen aiheuttamia hyvinvointivaikutuksia. Tällöin on tarpeen ottaa käyttöön *ympäristösosiaalipolitiikan* käsite, joka konkretisoi sosiaalipolitiikan toimintaedellytysten ja ympäristöongelmien välistä yhteyttä. Ympäristösosiaalipolitiikan käsite korostaa ympäristöpolitiikan ja hyvinvointia turvaavan sosiaalipolitiikan yhteisiä kysymyksiä.

Perustelen aluksi kokoavan ympäristösosiaalipolitiikka -käsitteen tarvetta ja esittelen käsitteeseen liittyvää teoreettista keskustelua. Lopuksi esittelen sosiaalipoliittisia käytäntöjä, joiden avulla on mahdollista hillitä ilmastonmuutosta myös vallitsevan taloudellisen taantuman oloissa. Ilmastonmuutoksen hillitseminen ei uhkaa hyvinvoinnin saavuttamista. Samalla sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen ja ekologiseen kestävyteen tähtäävä sosiaalipolitiikka voi edesauttaa ympäristön kestävyttä monin tavoin.

Ympäristöongelmat vaikuttavat sosiaalipolitiikkaan

Sosiaalipolitiikan toimintaperiaatteisiin vaikuttavien ”hyvinvointivaltion tukirakenteiden” katsotaan muodostuvan elinkeinoelämän, julkisen talouden, työllisyyden ja väestörakenteen kaltaisista seikoista (Saari 2005, 32). Ongelmana on tällöin, että keskustelun ulkopuolelle jäävät luonnonvarojen kulutus ja ympäristön asettamat talouskasvun rajat. Nyt, kun maailmanlaajuiset ympäristöongelmat uhkaavat suomalaisten elinympäristöä, ja ilmastonmuutoksen ja luonnonvarojen ylikulutuksen yhteys on tullut entistä näkyvämmäksi, tulisi sosiaalipolitiikassa huomioida taloudellisten resurssien lisäksi myös materiaalsen hyvinvoinnin lähteet: maa, ilma ja vesi – ja niiden kestävä kulutus.

Valtavirran sosiaalipoliittisessa tutkimuksessa ympäristökysymykset lähes loistavat poissaolollaan, vaikka ympäristöongelmien sosiaaliset vaikutukset tunnustetaan yhä useammin. Esimerkiksi Aila-Leena Matthies (2001, 127) on kirjoittanut, kuinka ympäristöriskit ovat yhteydessä sosiaalisiin ongelmiin, eriarvoisuuteen ja sosiaalisten yhteisöjen muutoksiin sekä paikallisella että globaalilla tasolla. Ilmansaasteet ja pilaantunut elinympäristö uhkaavat ihmisten terveyttä. Johanna Kohl (2009, 116) muistuttaa tuoreessa artikkelissaan, että äärimmäisiä sääilmiöitä lisäävä ilmastonmuutos aiheuttaa globaaleja talouskriisejä. Luonnonkatastrofien ja talouskriisien seuraukset kohdistuvat usein

köyhyydessä eläviin huono-osaisiin yksilöihin ja yhteisöihin. Myös Michael Cahil (2002a, 71) tuo esiin, että ympäristöongelmien terveysvaikutukset kohdistuvat köyhimpiin kansalaisiin, joilla ei ole mahdollisuuksia valita elinympäristöään. Hyväosaisetkaan eivät voi suojautua ilmansaasteiden ja ilmastomuutoksen kaltaisilta riskeiltä.

Ilmastomuutoksen torjuminen globaalissa markkinataloudessa muuttaa yhteiskunnan sosiaalisia jakoja ja eri ihmisryhmien taloudellisia resursseja. Suomi on sitoutunut EU:n päästö- ja energiatarvoitteissa vähentämään hiilidioksidipäästöjä 20 prosenttia vuoteen 2020 mennessä. Päästövähennykset vaikuttavat kotitalouksien tulonjakoon ja kulutusmahdollisuuksiin, mikä tulee selvästi ilmi Ilmastopolitiikka ja tulonjako -selvityksestä (Kiander 2008). Vanhasen II hallituksen tulevaisuusselontekoa varten laaditun selvityksen mukaan energian hinta tulee nousemaan. Kotitalouksien elinkustannukset nousevat myös välttämättömyyskulutuksen osalta. Energian hinnan nousu kohdistuu erityisesti pienituloisiin sekä ”jyrkimmin eläkeläisiin, työttömiin ja yksinhuoltajiin” (mt., 26). Erityisesti energiaverojen käyttö kasvattaa tuloeroja (mt., 30). Ilmastopolitiikalla ja ympäristöpoliittisilla ratkaisuilla on väistämättä myös sosiaalipoliittisesti merkittäviä seurauksia elintason ja kulutusmahdollisuuksien eriytyessä.

Ympäristöongelmat siis vaikuttavat suomalaisen hyvinvointiin ja kulutustapoihin. Toisaalta sosiaalipolitiikalla on vahva yhteys nykyiseen, ympäristöongelmia aiheuttavaan talouteen ja elintasaan. Luonnonympäristön saastumisen ja sosiaalipolitiikan yhteys juontaa Michael Cahillin (2002a, 3) mukaan juurensa jo yhteisestä, teollistumiseen liittyvästä historiasta. Kun teollistuminen lisäsi luonnonvarojen hyväksikäyttöä kiihdyvällä tahdilla, myös ympäristön saastuminen lisääntyi. Sosiaalipolitiikka kehittyi vastaamaan teollistumisen ja kaupungistumisen aiheuttamiin uusiin sosiaalisiin ongelmiin, jotka liittyivät usein myös ympäristö- ja asuinolosuhteisiin.

Yhteinen historia osoittaa, miten teollistuminen, kulutusyhteiskunnan läpimurto ja hyvinvointivaltion kehitys yhdessä ovat mahdollistaneet laajamittaisen elintason nousun. Hyvinvointivaltion laajentuminen on ollut voimakkaan, luonnonvarojen kulutukseen perustuvan talouskasvun ansiota.

Globaalit ympäristöongelmat osoittavat, että materiaaliseen kasvuun perustuvan talouden rajat on monin tavoin saavutettu. Ihmisten hyvinvointi on kasvanut ympäristön kustannuksella. Suomalaisten ekologinen jalanjälki ylittää luonnon uusiutumista kuvaavan, kestäväen rajan lähes kolminkertaisesti (WWF Living Planet Report 2008, 14). Elämme ylikulutusyhteiskunnassa ekologista velkaa kasvattaen. Yksityisen kulutuksen määrällä mitattu elintaso on noussut erityisesti hyvinvointivaltion kasvukaudella. Suomessa todelliset kulutusmenot kulutusyksikköä kohti ovat kymmenkertastuneet 1900-luvun aikana, ja ostovoima on kasvanut kaksi kertaa nopeammin nimenomaan vuosisadan loppupuoliskolla (Perrels 2008, 98).

Mitä on ympäristösosiaalipolitiikka?

Miten sosiaalipoliittisessa keskustelussa voitaisiin paremmin huomioida luonnonympäristön asetamat rajat ihmisten hyvinvoinnin tavoittelulle? Tätä kysymystä on käsitelty aktiivisesti 1970-luvulta lähtien ja hyvinkin kattavasti esimerkiksi Isonsa-Britanniassa 2000-luvun alussa ilmestyneissä ”vihreää sosiaalipolitiikkaa” käsittelevissä teoksissa (esim. Cahill 2002; Cahill & Fitzpatrick 2002; Fitzpatrick & Cahill 2002). Keskustelu vihreästä sosiaalipolitiikasta kritisoi hyvinvointivaltiota siitä, että sosiaaliturvajärjestelmä perustuu liian vahvasti yksilöiden palkkatyöasemaan ja että keskitetty kontrollijärjestelmä alistaa yksilöitä. Keskeinen kriittinen havainto koskee kuitenkin sitä, että hyvinvointivaltio on liian talous- ja tuottavuuskeskeinen ja perustuu jatkuvan

talouskasvun ylläpitämiseen. (Fitzpatrick ja Cahill 2002, 5-11.)

Suomalainen sosiaalipolitiikan tutkimus on käsitellyt vihreää kritiikkiä ja ympäristöongelmia suhteellisen vähän. Sosiaali- ja yhteiskuntapolitiikan laitoksilla opetetaan ympäristöpolitiikkaa ja ympäristökysymyksiinkin liittyvää asuntopolitiikkaa. Ympäristöaiheisiin liittyvä tutkimus erkaneekin kuitenkin yleensä sosiaaliturvaan ja sosiaalipalveluihin liittyvistä kysymyksistä. Hyvinvointivaltion, tai konkreettisemmin sosiaaliturvan sekä sosiaali- ja terveyspalvelujen, tutkimus ei käsittele luonnonympäristön asettamia reunaehtoja. Myös käytännön sosiaalipolitiikassa ympäristövaikutukset jäävät keskustelun ulkopuolelle. Oletuksena näyttää olevan, että sosiaalipolitiikka on ympäristökysymyksistä irrallinen tieteenala ja politiikkalohko. (vrt. Kohl 2006.)

Poikkitieteellisen ajattelun tueksi tarvitaan yhteiskuntatieteellistä ympäristötutkimusta, jossa pohditaan yhteiskunnan luontosuhdetta ja yhteiskuntateorioiden suhdetta luonnonympäristöön (Massa 2009). Ekologinen sosiaalipolitiikka, ekososiaalinen sosiaalipolitiikka ja kestävä kehitys ovat käsitteitä, jotka pyrkivät yhdistämään ympäristön ja sosiaalisen tarkastelun suomalaisessa sosiaalipoliittisessa tutkimuksessa. Erityisesti Ilmo Massa (1990; 1992a; 1992b; 1993) on tarkastellut ekologisen sosiaalipolitiikan mahdollisuuksia suomalaisessa hyvinvointivaltiossa. 1990-luvun alkupuolella myös sosiaali- ja terveysturvan tutkijat pyrkivät kartoittamaan erilaisia kestävä kehityksen edellytyksiä (Barady 1993; Haverinen 1993). Lisäksi yksittäiset sosiaalipolitiikan tutkijat, kuten Briitta Koskiahon (esim. 1997) ja Marja Järvelä (esim. 1999), ovat pitäneet ympäristöteemaa esillä sosiaalipoliittisessä keskustelussa. Näkyvin viime vuosien esimerkki ympäristö- ja kehityskysymysten käsitteilystä sosiaalipoliittisessä keskustelussa on Tuula Helneen ja muiden kirjoittama oppikirja (2003) *Sosiaalinen politiikka*.

Näissä keskusteluissa tutkijat ovat kritisoineet nykyistä hyvinvointimallia ja pyrkineet määrittelemään ympäristön huomioivaa sosiaalipolitiikkaa. Marja Järvelän (2000, 73) hahmottelemallaan ekososiaalisen sosiaalipolitiikan tavoitteena on luoda hyvinvointia ihmisille ja samalla "suojella ekologista ympäristöä teollisuuden ja kulutuksen tuottamilta haittavaikutuksilta". Ilmo Massan (1992, 370) määritelmän mukaan ekologisen sosiaalipolitiikan tarkoituksena on "kohtuullisen elintason, sosiaalisen turvallisuuden sekä puhtaan ja terveellisen elinympäristön takaaminen eri yhteiskuntaryhmille, perheille ja yksilöille". Ekologisen sosiaalipolitiikan määritelmä muistuttaa siten Armas Niemisen vuonna 1955 esittämää sosiaalipolitiikan määritelmää, jossa myös asetettiin tavoitteeksi kohtuullinen elintaso ja sosiaalipoliittisten toimenpiteiden kohteeksi kaikki yhteiskuntaryhmät.

Tässä puheenvuorossa yhdistän eri käsitteet puhumalla ympäristösosiaalipolitiikasta. Käsitteen otimme käyttöön Ilmo Massan kanssa kirjoittamassani artikkelissa *Ympäristösosiaalipolitiikan lähtökohdat* (2009). Ympäristösosiaalipolitiikka pyrkii yhdistämään sekä kansainvälisen että suomalaisen keskustelun käsitteidiakkoa. Mielestäni kokoava suomenkielinen käsite on tarpeen erityisesti sosiaalipolitiikan tieteelliseen keskusteluun. Jatkossa olisi ilahduttavaa, että tutkielmien voisi liittää "ympäristösosiaalipoliittiseen viitekehykseen" tai tutkia "ympäristösosiaalipolitiikan käytäntöjä".

Nykyisestä valtavirran sosiaalipolitiikasta ympäristösosiaalipolitiikka eroaa korostamalla hyvinvoinnin tavoittelun ekologisia reunaehtoja. Jatkuvan elintason kasvattamisen sijaan tavoitteena on kohtuullinen, ympäristön ja globaalin oikeudenmukaisuuden kannalta kestävä elintaso. Hyvinvoinnin tavoittelulle ei sinänsä aseteta rajoja, mutta hyvinvointi ymmärretään materiaalsen elintason kohottamista laajemmin – luonnon tarjoamien perustarpeiden ja fyysisen elinympäristön, taloudellisten resurssien ja sosiaalisten

suhteiden kokonaisuutena. Ympäristösosiaalipoliittisesti suuntautunut tutkimus pohtii nykyistä enemmän hyvinvoinnin käsitettä ja luo esimerkiksi erilaisia, ekologisen kestävyuden huomioivia hyvinvointi-indikaattoreita.

Ympäristösosiaalipoliitiikan voi ymmärtää tutkimusotteeksi, joka huomioi ympäristön (konkreettisesti esimerkiksi luonnonvarojen kulutuksen) sosiaali- ja terveysturvan ja asuntopoliitiikan tutkimuksessa. Lähtökohtana on yhteiskuntatieteellisessä ympäristötutkimuksessa jaettu käsitys siitä, että yhteiskuntamme ovat "läpikotaisin ekologisia" ja luonnon saastuminen vaikuttaa ihmisiin ja ihmisyhteisöihin: "saastuttamalla luontoa ihminen saastuttaa myös itseään" (Massa 2009, 19). Tällaisesta symbioottisesta luontosuhteesta käsin luonnon suojeleminen ja luonnonvarojen turvaaminen on ihmisen hyvinvoinnin lähtökohta.

Ympäristösosiaalipoliitikka huomioi nykyisten ja tulevien sukupolvien hyvinvoinnin edellytykset. Tämä edellyttää uudenlaista oikeudenmukaisuuskäsitystä. Kuten kestäväen yhteiskunnan eettisistä kysymyksistä kirjoittanut John Barry (2002, 24–25) esittää, oikeudenmukaisuuden vaatimus laajenee käsittämään eri lajien välisen oikeudenmukaisuuden ja tulevien sukupolvien oikeudet. Ohjenuoraksi käy esimerkiksi se, että "tulevien sukupolvien tarpeiden tulee ylittää nykyisten sukupolvien halut" (Fitzpatrick 2002, 44). Oikeudenmukaisuuskeskustelun ohella ympäristösosiaalipoliitikka avaa siten keskustelun ihmisten tarpeista. Mitkä ovat perustarpeita ja miten nämä ovat suhteessa nykyiseen ylikulutussyhteiskuntaan? Perustarpeiden määrittely on ollut hyvinvointitutkimuksessa kiistanalainen kysymys. Kulutusyhteiskunnassa tarpeiden ja halujen erottaminen toisistaan on lähes mahdotonta. Ratkaisuna on ollut se, että sosiaalipoliitikka tavoittelee suhteellisen köyhyyden lieventämistä. Tämä on ongelmallista, koska samalla sitoudutaan kehitykseen, jossa ympäristön kannalta kestävä kulutustaso asetetaan sosiaalisesti

normiksi. Sosiaalipoliittinen tarvekeskustelu ja konkreettiset normit pitäisikin kytkeä ympäristön kestävyteen, jotta tarpeentyydytyksen lähteet ja määrä nousisivat keskusteluun. Käytännössä pohdinnat koskevat esimerkiksi sitä, mikä on tarpeellisen kokoinen asunto ja mikä materiaalisen toimeentulon taso on riittävää.

Sosiaalinen ympäristö

Edellä olen tarkastellut, miten ympäristösosiaalipoliittinen näkökulma yhdistää ympäristökysymykset sosiaalipoliittiseen keskusteluun. Toisaalta ympäristökeskustelun tulisi yhtä lailla huomioida sosiaalipoliittinen tutkimustieto: ovathan sosiaaliset yhteisöt ja suhteet sekä luonnonvarojen hyödyntämisen että taloudellisen vaihdon kasvualusta. Arkipäiväinen luonnonvarojen kulutus, kuten asuminen, syöminen ja juominen ja ostosten teko, ovat sosiaalisten normien säätelemiä tapahtumia.

Ympäristösosiaalipoliittisessa kirjallisuudessa korostetaan vahvojen sosiaalisten suhteiden merkitystä. Esimerkiksi Paul Hoggetin (2002) hahmottelema "ecowelfare" perustuu relationaaliseen ihmiskuvaan, joka tunnustaa ihmisten riippuvuuden sekä toisistaan että luonnonympäristöstä. Ympäristösosiaalipoliitikka kytkeytyy myös kansalaisyhteiskunnan ja osallistumisen vahvistamiseen sekä paikallistason suoran demokratian lisäämiseen, mikä edistää kestävää luonnonvarojen käyttöä (Fitzpatrick 2002). Ronald Wiman (1999, 36) on korostanut, että moderneissa yhteiskunnissa ympäristönsuojelu ja ekologisesti kestävien tuotanto- ja kulutustapojen omaksuminen on mahdollista vasta, kun tietty sosiaalisen kehityksen aste on saavutettu. Ihmisoikeudet, perusturva, hyvä hallinto sekä ihmisten välinen luottamus ja sosiaalinen vastuu ovat osa kestävyden tavoittelua. Tästä näkökulmasta sosiaalipoliitiikan merkitys ympäristöhaasteen yhtenä ratkaisijana korostuu entisestään. Kun sosiaalipoliittisten toimenpiteiden avulla

vahvistetaan sosiaalista pääomaa ja vähennetään eriarvoisuutta, voidaan lisätä yhteistä vastuuta ja vähentää vapaamatkustajuutta ympäristönsuojelun suhteen. Hyvinvointivaltion ”hyvä kehä” (Hagfors ja Kajanoja 2008, 148) tukee siis myös ympäristönsuojelun tavoitteita, kunhan sosiaaliturvan rahoitus perustuu ekologisesti kestäväan talouteen.

Myös ilmastopolitiikka korostaa yhä enemmän yhteisöllisten muutosten merkitystä, sillä yksilöt eivät voi yksin torjua globaalia ilmastonmuutosta. Kestävämpään elämäntapaan siirtyminen edellyttää ”me pystymme -henkeä”, yhteisesti jaettuja arvoja, toimintamalleja ja sosiaalisten normien muuttumista. (Kuittinen ym. 2008.) Kyselytutkimuksissa (mt., 21) on havaittu, että suurin osa suomalaisista uskoo muiden suojelevan ympäristöä itseään vähemmän. Epäily luonnollisesti vähentää vastaajankin halua jätemäärien vähentämiseen tai yksityisautoiluun. Tarvittaisiin ekososiaalista sosiaalityötä tai yhdyskuntatyötä, joilla voitaisiin kannustaa alueellisia yhteisöjä kantamaan yhteistä ympäristövastuuta (vrt. Närhi 2004).

Toisaalta erilaisilla ympäristöhankkeilla on sosiaalista hyvinvointia lisääviä ja sosiaalisia yhteisöjä vahvistavia vaikutuksia (Heiskanen 2008). Esimerkiksi paikallisen energiatuotannon lisääminen vahvistaa alueen työllisyyttä, kierrätyskeskukset järjestävät työtoimintaa vaikeasti työllistyville ja ihmiset aktivoituvat energiansäästötalkoissa tai kestäväan kulutuksen projekteissa. Ekologisten vaikutusten lisäksi kierrätyksellä on myös ”sosiaalisuushyötyjä”, kuten elinympäristön paraneminen, tuotteiden saatavuuden tasa-arvoistuminen ja kulttuurien keskinäisen kunnioituksen vahvistuminen (Isoaho 2008).

Sosiaalisen kestävyuden näkökulmasta on olennaista, että sosiaalisen ja inhimillisen kehityksen taso turvataan, vaikka ekologista jalanjälkeä suunnataan kohti kestäväan tasoa. Konkreettinen kysymys onkin, miten turvataan materiaallinen

hyvinvointi, jos päästöjä vähennetään radikaalisti ilmastonmuutoksen torjumiseksi. Mitä suomalaisten kohtuullinen ja globaalisti oikeudenmukainen elintaso käytännössä tarkoittaisi? Näitä kysymyksiä voitaisiin pohtia suomalaisessa ympäristösosiaalipolitiikan tutkimuksessa.

Ympäristösosiaalipolitiikkaa käytännössä

Poliittisessa keskustelussa kansainvälinen talouskriisi ja Suomeenkin rantautunut taloudellinen taantuma nähdään uhkana hyvinvointivaltion rahoitukselle. Totta onkin, että verotulojen väheneminen ja eläkerahastojen sijoitusten hupeneminen haastavat nykyisen hyvinvointimallin. Työttömyyden lisääntyminen muuttaa huolto-suhteen aiempaa epäedullisemmaksi. Kriisi kuitenkin myös mahdollistaa sosiaalipolitiikan tutkimuksen ja käytäntöjen kehittämisen ympäristön huomioivaan suuntaan. Kun vallanpitäjät väläyttelevät laman aiheuttavan sosiaalimenojen leikkauksia, olisi oiva hetki tutkia ja kehittää uudenlaisten, sosiaalisesti ja ekologisesti kestävien sosiaaliturvajärjestelmien ja palvelumarkkinoiden toimintaa. Tavoitteena on sosiaalinen kehitys, joka huomioi sekä taloudelliset resurssit että ilmastonmuutosta hillitsevät päästövähennykset.

Vihreän sosiaalipolitiikan ajatukset työajan lyhentämisestä sekä kotitöiden, hoivatöiden ja vapaaehtoistyön arvostamisesta voisivat olla yksi väline torjua lisääntyvää työttömyyttä (esim. Fitzpatrick & Cahill 2002, 7). Työn jakaminen ja kokonaistyöajan lyhentäminen vähentävät sosiaalista eriarvoistumista sekä lisäävät perheiden ja lähiyhteisöjen hyvinvointia. Tulotason aleneminen tarjoaa mahdollisuuden sopeutua ympäristön kannalta kestäväan, kohtuulliseen elintasoon. Tähän näyttää olevan myös halua, sillä ainakin EVA:n kansallisen arvo- ja asennetutkimuksen (Haavisto ym. 2007, 112) mukaan 65 prosenttia suomalaisista on valmis tinkimään

omasta elintasostaan saaste- ja ympäristöongelmien vähentämiseksi. Tätä valmiutta tulisi tukea rakenteellisilla muutoksilla. Esimerkiksi asuntopolitiikassa muutosta tukisi kohtuuhintaisten asumismahdollisuuksien tarjoaminen. Myös perustulo lisäisi mahdollisuuksia selvittää pienemmällä ansiotuloilla. Ajatus perustulosta tai kansalaispalkasta liittyikin usein ympäristösosiaalipolitiikan tavoitteisiin.

Paikallistalouksien vahvistaminen puolestaan tukee työllisyyttä (Douthwaite 2004). Erilaisten yhteisövaluuttojen luominen ja käyttäminen hyödyttävät paikallisia yhteisöjä monin tavoin. Yhteisövaluutta tai paikallisraha turvaa ihmisten perustarpeet maailmanmarkkinahinnoista ja globaaleista suhdannevaihteluista riippumatta. Paikallisraha toimii maksuvälineenä paikallisille viljelijöille ja paikallisissa yrityksissä, ja sen avulla voidaan työllistää "kovan rahan" kannalta heikosti tuottaviin työtehtäviin. Maailman tila 2008 -kirjassa esitellään myös sosiaalipoliittisesti mielenkiintoinen Japanin "fureai kippu -raha". Ihmiset ansaitsevat hoivaseteleitä pitämällä huolta sairaista ja vanhuksista. He voivat myöhemmin vaihtaa tai kuluttaa rahan omiin tai läheistensä hoivatarpeisiin. Naapurit voivat huolehtia lähellä asuvien vanhusten ostoksista ja vaihtaa siitä saatavan "hoivasetelin" oman, toisella puolella maata asuvan omaisensa hoitamiseen. He voivat käyttää setelin myös tulevaisuudessa omien hoivatarpeiden turvaamiseen. (Assadourian 2008, 189²).

Ympäristösosiaalipolitiikan käytännöissä korostetaan julkisen sektorin merkitystä. Esimerkiksi John Barry (2002, 36) kirjoittaa, kuinka kollektiivisesti tuotetut palvelut ja hyödykkeet vähentävät ympäristöhaittoja. Julkisten palveluiden, kuten koulutuksen ja terveydenhoidon, kehittäminen parantavat ihmisten hyvinvointia suhteellisesti pienemmällä ympäristövaikutuksella kuin yksityisen kulutuksen lisääminen. Erilaisilla hyvinvointivaltion instituutioilla on kuitenkin ympäristövaikutuksia, joiden vähentämisestä ei

ole juurikaan keskusteltu. Esimerkiksi sosiaalipalveluihin kuuluvat lasten päivähoito, vanhustenhoito ja erilaiset asumispalvelut kuluttavat energiaa ja tuottavat suuria määriä jätettä. Mauri Ryömän (2007, 22) opinnäytetyöstä ilmenee, että vuonna 1999 suomalaisen keskivertokuluttajan kokonaiskasvihuonepäästöistä 9 % aiheutui koulutuksesta ja terveydenhuollosta, lasten päivähoitosta, vanhusten sekä muiden erityisryhmien asumispalveluista ja muista sosiaalipalveluista.

Eräs konkreettinen keino sosiaali- ja terveyssektorin hiilipäästöjen vähentämiseksi on ympäristövaikutusten arvioiminen kaikkien julkisten hankintojen yhteydessä. Nykyisin julkiset organisaatiot huomioivat hankintojensa ympäristövaikutuksia vaihtelevasti eikä julkisilla hankkijoilla ole velvollisuutta huomioida ilmastotavoitteita. Vanhasen II hallituksen tulevaisuusselontekoa varten laaditussa selvityksessä esitetään kuitenkin, että ilmastotavoitteet tulisi jatkossa huomioida kaikkien politiikanalueiden toiminnassa ja esimerkiksi julkisissa laite- ja elintarvikehankinnoissa. (Mickwitz ym. 2008, 29.) Julkisten toimijoiden tueksi on jo koottu Hymonet-tietokanta³, jossa on tietoa erilaisten tuotteiden ympäristökuormituksista.

Ympäristövaikutuksia mitataan konkreettisesti ekologisen jalanjäljen, hiili- ja vesijalanjäljen tai päästökiintiöiden avulla. Näitä mittareita voidaan yhdistää myös sosiaalipolitiikan toteuttamiseen. Päästökiintiötä on mahdollista toteuttaa nykyistä laajemmin eri tasoilla ja erilaisten toimijoiden kesken. Kuntien sosiaali- ja terveyspalvelut voisivat asettaa itselleen päästökiintiöt, joiden rajoissa ne toimivat. Päästökiintiöt voisivat toimia myös henkilökohtaisella tasolla, jolloin niistä voisi tulla eräänlainen sosiaalipoliittisen uudelleenjaon työkalu. Myös J.P. Roos on blogi-kirjoituksessaan 27.2.2008 ehdottanut kansalaispalkan kytkemistä hiilidioksidipäästöihin. Vaikka ajatus tuntuu lennokkaalta, on idea henkilökohtaises-

ta päästökiintiöstä yhä vahvemmin esillä yhtenä ilmastopoliittikan keinona.

Iso-Britannian ympäristöministeriön aloitteessa henkilökohtainen päästökiintiö on päästöveroerojen nostamisen vaihtoehto. (Defra 2008.) Käytännössä ideana on, että kaikille kansalaisille myönnetään oma, asteittain vähentyvä päästökiintiö. Kiintiön voi joko kuluttaa itse tai myydä oikeuksia enemmän tarvitseville. Nykytilanteesta kiintiömalli poikkeaisi siinä, että esimerkiksi päästökiintiön ylittävä lentomatkailu tai suuren asunnon lämmittäminen kallistuisi. Sosiaalista oikeudenmukaisuutta lisäisi se, että vähemmän kuluttavat, käytännössä usein pienituloiset, hyötyisivät suurituloisten päästöjä aiheuttavista kulutushaluista, kun he voisivat käydä kauppaa päästökiintiöllään. Sota-ajan ruoka- ja vaatekiintiötä muistuttava ajatus ei ehkä houkuttele, mutta se voi olla tehokkain tapa vähentää päästöjä tarvittavan nopeasti. (Roodhouse 2007.)

Lopuksi

Globaalit ympäristöongelmat vähentävät hyvinvointia ja aiheuttavat riskejä, joihin sosiaalipoliitikkojen tulee ottaa kantaa. Ongelmana on, että nykyisin ympäristö ja hyvinvointi liitetään yhteen lähinnä asumiseen ja fyysiseen elinympäristöön liittyvissä kysymyksissä. Ympäristönäkökulmaksi tämä ei kuitenkaan riitä, vaan tarvitaan syvällisempää analyysia materiaalista elintasoa korostavan hyvinvointimallimme perusteista.

Kestävän kehityksen tavoitteet korostavat ekologisen, teknistaloudellisen, sosiaalisen ja kulttuurisen ulottuvuuden yhteen kietoutuneisuutta. Haasteena onkin yhä edelleen, miten käytännössä sovitetään yhteen taloudelliset, sosiaaliset ja ympäristösuojelulliset tavoitteet. Käytännössä ympäristövaikutuksissa ei juurikaan huomioida sosiaalisia vaikutuksia eikä sosiaali- ja terveyssektorin asiantuntemusta hyödynnetä muilla hallinnonaloilla tehtävissä suunnitelmissa (Kohl

2006). Sektorirajojen ylittämistä vaikeuttaa se, että kestävän kehityksen ajattelu ja taloudellinen markkinaliberalismi juontavat juurensa eri "diskurssiyhteisöistä" (Häikiö 2005, 256).

Tarvitsemme monitieteisiä tutkimushankkeita, joissa yhdistyvät ekologisten ongelmien ja sosiaalisten olosuhteiden kysymykset (vrt. Rauhala 2008; Kohl 2009). Ympäristösosiaalipolitiikka tarjoaa mahdollisuuden tarkastella luonnonvarojen kulutuksen, globaalin talouden ja hyvinvointivaltion kolmiyhteyttä kriittisesti. Tarkastelu horjuttaa varmasti hyvinvointivaltion kivijalkaa, mutta mahdollistaa myös sen uudelleenrakentamisen. Toivottavasti nykyiset sosiaalipolitiikan opiskelijat ja tutkijat uskaltavat tarttua tähän haasteeseen.

Viitteet

- 1 Kiitän Tuula Helneä, Ilmo Massaa ja Elina Mikolaa kirjoitustani koskevista kommentteista.
- 2 myös http://en.wikipedia.org/wiki/Fureai_kippu
- 3 www.hymonet.com

Kirjallisuus

- Assadourian, Erik (2008) Kestävän maailman yhteisöt. Teoksessa Worldwatch- instituutti, Maailman tila 2008 – Kestävä talous. Raportti kehityksestä kohti kestävää yhteiskuntaa. Helsinki: Gaudeamus, 178–192.
- Bardy, Marjatta toim. (1993) Kestävä kehitys etsimässä. Raportteja 93. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Barry, John (2002) The Ethical Foundations of a Sustainable Society. Teoksessa Tony Fitzpatrick & Michael Cahill (toim.) Environment and Welfare: towards a green social policy. New York: Palgrave Macmillan Publishers, 21–42.
- Cahill, Michael (2002) The Environment and Social Policy. London: Routledge.

- Cahill, Michael & Fitzpatrick, Tony (2002) *Environmental Issues and Social Welfare*. Oxford: Blackwell.
- Defra, Department for Environment, Food and Rural Affairs (2008) *Synthesis report on the findings from Defra's pre-feasibility study into personal carbon trading*. <http://www.defra.gov.uk/environment/climatechange/uk/individual/carbontrading/pdf/pct-synthesis-%20report.pdf> [luettu 1.4.2009].
- Douthwaite, Richard (2004) *Nykyaikainen paikallistalous*. Helsinki: Suomen Rauhanpuolustajat ja LIKE (Alkuteos: Short circuit – Strengthening Local Economies for Security in an Unstable World. The Lilliput Press, Dublin 1996, suom. Tove Selin).
- Fitzpatrick, Tony (2002) *Green Democracy and Ecosocial Welfare*. Teoksessa Tony Fitzpatrick & Michael Cahill (toim.) *Environment and Welfare: towards a green social policy*. New York: Palgrave Macmillan Publishers, 61-81.
- Fitzpatrick, Tony & Cahill, Michael (2002) *The New Environment of Welfare*. Teoksessa Tony Fitzpatrick & Michael Cahill (toim.) *Environment and Welfare: towards a green social policy*. New York: Palgrave Macmillan Publishers, 1-20.
- Haavisto, Ilkka, Kiljunen, Pentti & Nyberg, Martti (2007) *Satavuotias kuntotestissä. EVA:n kansallinen arvo- ja asennetutkimus*. Helsinki: EVA. Saatavana elektronisesti: http://www.eva.fi/files/1783_satavuotias_kuntotestissa.pdf
- Hagfors, Robert & Kajanoja, Jouko (2008) *Toimeentuloturva investointina sosiaalseen pääomaan*. Teoksessa Pentti Arajärvi & Riitta Särkelä (toim.) *Leipää ja lämpöä. Näkökulmia sosiaaliturvan uudistamiseksi*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, 146-159.
- Haverinen, Riitta (toim.) (1993) *Ihminen, elinympäristö ja sosiaali- ja terveyspolitiikka – mitä tiedämme yhteyksistä? Raportteja 91*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Helne, Tuula, Julkunen, Raija, Kajanoja, Jouko, Laitinen-Kuikka, Sini, Silvasti, Tiina & Simpura, Jussi (2003) *Sosiaalinen politiikka*. Helsinki: WSOY.
- Heiskanen, Eva (2008) *Kestävän kulutuksen sosiaaliset seuraukset (ja edellytykset)*. Esitelmä Sosiaalipoliittisen yhdistyksen Ympäristö ja sosiaalipolitiikka –seminaarissa 26.8.2008.
- Hirvilampi, Tuuli & Massa, Ilmo (2009) *Ympäristösosiaalipolitiikan lähtökohdat*. Teoksessa Ilmo Massa (toim.) *Vihreä teoria. Ympäristö yhteiskunta-teorioissa*. Helsinki: Gaudeamus, 102-129.
- Hoggett, Paul (2001) *Democracy, Social Relations and Ecowelfare*. *Social Policy & Administration* 35 (5), 608-628.
- Häikiö, Liisa (2005) *Osallistumisen rajat. Valta-analyysi kestävän kehityksen suunnittelusta Tampereella*. Tampere: Tampere University Press.
- Isoaho, Simo (2008) *Materiaalivirtojen hallinnan kysymyksiä*. Luento Luonto-liiton Hämeen Piirin ja Tampereen ympäristönsuojeluyhdistyksen Materiaalitehokkuus ja kulutus –luentosarjassa 24.1.2008. luettavissa <http://luontoliitto.fi/hlp/jate/Esitys240108-Simolisoaho.pdf>.
- Järvelä, Marja (1999) *Globalisaatio, hyvinvointi ja kestävä kehitys –hyvinvointi ekososiaalisesta näkökulmasta*. Teoksessa Pekka Kosonen & Jussi Simpura (toim.) *Sosiaalipolitiikka globalisoituvassa maailmassa*. Helsinki: Gaudeamus, 114-140.
- Järvelä, Marja (2000) *Ecosocial social policy – a Finnish perspective*. Teoksessa Aila-Leena Matthies, Marja Järvelä & Dave Ward (toim.) *From Social Exclusion to Participation. Explorations across Three European Cities. Action Research in Community Work*. Jyväskylä: University of Jyväskylä, Department of Social Sciences and Philosophy, 61-79.
- Kiander, Jaakko (2008) *Ilmastopolitiikka ja tulonjako*. Selvitys Vanhasen II hallituksen tulevaisuusselontekoa varten. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 22/2008.
- Kohl, Johanna (2006) *Sosiaalinen ulottuvuus tulevaisuuden voimavarana. Avauksia rajapintakeskustelulle*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Kohl, Johanna (2009) *Avauksia ilmastomuutoksen sosiaalisista vaikutuksista*. Teoksessa Heikki Taimio (toim.) *Kurssin muutos: Kestävään kasvuun ja hyvinvointiin*. Helsinki: Työväen Sivistysliitto, 116-132.
- Koskiahho, Briitta (1997) *Kaupungista ekokaupungiksi: urbaanin ekologian Eurooppa*. Helsinki: Gaudeamus.

- Kuittinen, Outi, Neuvonen, Aleks, Mokka, Roope, Riala, Maria & Sivonen, Riku (2008) Ilmastoasenteiden muutos ja muuttajat. Selvitys Vanhasen II hallituksen tulevaisuusselontekoa varten. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 9/2008.
- Massa, Ilmo (1990) Suunnistus suomalaisen riskiyhteiskuntaan. Teoksessa Olavi Riihinen (toim.): Suomi 2017. Helsinki: Gummerus, 547–576.
- Massa, Ilmo (1992a) Hyvinvointivaltion ekologinen modernisaatio. Teoksessa Olavi Riihinen (toim.): Sosiaalipoliittikka 2017. Porvoo: WSOY, 357–379.
- Massa, Ilmo (1992b) Ekososiaalinen kysymys. Teoksessa Marjatta Barty (toim.): Kestävää kehitystä etsimässä. Raportteja 93. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, 16–22.
- Massa, Ilmo (1993) Ryysyrannasta riskiyhteiskuntaan. Ympäristökysymys suomalaisessa sosiaalipoliittikassa. Janus 2 (2), 1–22.
- Massa, Ilmo (2009) Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen paradigmat ja keskeisimmät suuntaukset. Teoksessa Ilmo Massa (toim.) Vihreä teoria. Ympäristö yhteiskuntateorioissa. Helsinki: Gaudeamus, 9–44.
- Mickwitz, Per, Kivimaa, Paula, Hildén, Mikael, Estlander, Alec & Melanen, Matti (2008) Ilmastopolitiikan valtaviirtaaminen ja politiikkakoherenssi. Selvitys Vanhasen II hallituksen tulevaisuusselontekoa varten. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 6/2008.
- Närhi, Kati (2004) The Eco-social Approach in Social Work and the Challenge to the Expertise of Social Work. Jyväskylä Studies in Education Psychology and Social Research 243. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Perrels, Aadrian (2008) Private Consumption in Economic and Environmental Policy Contexts. Teoksessa Kirsti Ahlqvist, Anu Raijas, Aadrian Perrels, Jussi Simpura & Liisa Uusitalo (toim.) Kulutuksen pitkä kaari. Niukkuudesta yksilöllisiin valintoihin. Helsinki: Palmenia/University Press, 94–123.
- Rauhala, Pirkko-Liisa (2008) Itämerestä sosiaalitiehteellisenä kysymyksenä. Janus (16) 3, 251–258.
- Roodhouse, Mark (2007) Rationing returns: a solution to global warming? History & Policy – paper: <http://www.historyand-policy.org/papers/policy-paper-54.html> [luettu 16.3.09]
- Ryömä, Maura (2007) Urbaani on ekoo: päivittäisen liikkumisen vaikutus kuluttajan kasvihuonepäästöihin. Helsingin yliopisto, bio- ja ympäristötieteiden laitos, pro gradu – tutkielma.
- Saari, Juho (2005) Hyvinvointivaltio ja sosiaalipoliittikka. Teoksessa Juho Saari (toim.) Hyvinvointivaltio - Suomen mallia analysoimassa. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen tutkimuksia nro 60, 13–64.
- Wiman, Ronald (1999) Putting People at the Center of Sustainable Development. Volume 1: Policy Themes – a Synthesis. Stakes ja STM.
- WWF Living Planet Report 2006 http://www.wwf.fi/wwf/www/uploads/pdf/living_planet_report_2006.pdf [luettu 23.8.2008]
- WWF Living Planet Report 2008 http://www.wwf.fi/wwf/www/uploads/pdf/Living_Planet_report_2008.pdf [luettu 1.4.2009]